

PETRARCA

Brieven van een bejaard man

Epystole seniles

Vertaald uit het Latijn en van aantekeningen
voorzien door Chris Tazelaar

DAMON

Inhoud

Veertien jaren van de veertiende eeuw (1361-1374)	9
Epystole seniles, Brieven van een bejaard man	35
I,1 Aan Simonides	37
<i>Aankondiging van een verzameling brieven</i>	
I,2 Aan Francesco Nelli, prior van de kerk van de Heilige Apostelen te Florence	38
<i>Vleiende woorden van Vrouwe Fortuna moeten waardig worden afgewezen</i>	
I,3 Aan Francesco Nelli, prior van de kerk van de Heilige Apostelen te Florence	41
<i>Schets van hun beider omstandigheden</i>	
I,6 Aan Francesco Bruni, te Florence	48
<i>Bezwaar tegen overdreven lof van een vriend en een waarheidsgetrouwe beschrijving van zijn eigen onbelangrijkheid</i>	
II,3 Aan Francesco Bruni	51
<i>Schrijven brengt inspanning en gevaar met zich mee, maar toch moet men schrijven en met inachtneming van bepaalde regels; ervaring is de moeder van alle kunsten</i>	
III,1 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	59
<i>De recente pestuitbraak en de onzin van astrologen</i>	
III,7 Aan Neri Morando da Forli	79
<i>De reeds meermalen verspreide ongegronde geruchten over zijn eigen dood (en de redenen waarom die rondgaan)</i>	
IV,1 Aan Luchino dal Verme, te Verona	85
<i>De voor een opperbevelhebber noodzakelijke kwaliteiten</i>	
IV,3 Aan Pietro da Bologna, letterkundige	102
<i>De overwinning van de Venetianen en de naar aanleiding daarvan in Venetië gehouden ceremoniën en spelen</i>	
V,1 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	108
<i>Beschrijving van de stad Pavia</i>	
V,2 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	112
<i>Over obsessief streven naar de eerste plaats en ontevredenheid met de tweede plaats, en over de verwaande onwetendheid van tijdgenoten</i>	

V,3	Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	121
	<i>De brutaliteit en gewichtigdoenerij van artsen</i>	
V,5	Aan Donato Albanzani (Apenninigena)	131
	<i>De impulsiviteit van de jeugd en de lof die nuttig is voor een verstandig man maar schadelijk voor een dwaas man</i>	
V,6	Aan Donato Albanzani (Apenninigena)	138
	<i>Vervolg op de brief over Giovanni Malpaghini (V,5)</i>	
VII,1	Aan Paus Urbanus V	142
	<i>De reeds te lang uitgestelde en geen langer uitstel meer gedogende terugkeer van de Kerk vanuit Avignon naar haar zetel te Rome</i>	
VIII,1	Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	186
	<i>Het zogeheten kritieke levensjaar</i>	
VIII,2	Aan zijn vrienden	194
	<i>De goede kanten van de ouderdom</i>	
VIII,8	Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	206
	<i>De onterecht slechte naam van het drieënzestigste levensjaar</i>	
IX,1	Aan Paus Urbanus V	209
	<i>Gelukwens met het terugbrengen van de Kerk naar haar zetel in Rome en aansporing tot volharding</i>	
IX,2	Aan Francesco Bruni, secretaris van de paus	236
	<i>De inhoud van zijn brief aan de paus en de vraag hoeveel goeds of kwaads herhaald verhuizen met zich meebrengt</i>	
X,2	Aan Guido Sette, aartsbisschop van Genua	256
	<i>Veranderende tijden</i>	
X,4	Aan Donato Albanzani (Apenninigena), taalkundige	274
	<i>Woorden van troost en vermaning naar aanleiding van de vroegtijdige dood van zijn zoon en van zijn eigen kleinzoon</i>	
XI,1	Aan Paus Urbanus V	287
	<i>Reactie op diens vriendelijke brief</i>	
XI,2	Aan Francesco Bruni, secretaris van de paus	290
	<i>Begeleidend schrijven bij zijn brief aan de paus (XI,1)</i>	
XI,3	Aan Francesco Bruni, secretaris van de paus	293
	<i>Te veel bezorgdheid of somberheid is ongewenst</i>	
XI,4	Aan Coluccio Salutati da Stignano, tweede secretaris van de paus	297
	<i>Reactie op Salutati's brief</i>	
XI,8	Aan Francesco Bruni.	299
	<i>Aanbevelingsbrief voor Giovanni Malpaghini, een leergierige jonge man</i>	

XI,9	Aan Ugo di Sanseverino	301
	<i>Aanbevelingsbrief voor een leergierige jonge man</i>	
XI,11	Aan Lombardo della Seta	303
	<i>Gedachten over dit aardse leven</i>	
XI,17	Aan Paus Urbanus V	305
	<i>Verontschuldiging voor de overmacht door een levensbedreigend en vreselijk voorval tijdens zijn reis</i>	
XII,1	Aan Giovanni Dondi, befaamd arts en natuurfilosoof te Padua	309
	<i>Naar aanleiding van enkele medische adviezen</i>	
(XII,1A)	Van Giovanni Dondi, natuurfilosoof te Padua, aan Francesco Petrarca	326
	<i>Reactie op de brief (XII,1) van de heer Francesco Petrarca, dichter te Arquà</i>	
XII,2	Aan Giovanni Dondi, arts en natuurfilosoof te Padua	341
	<i>Tweede brief naar aanleiding van enkele medische adviezen</i>	
XIII,8	Aan Matteo Longo, uit Bergamo, aartsdiaken van Luik	371
	<i>Hun beider omstandigheden</i>	
XIII,12	Aan Philippe de Cabassole, kardinaal-bisschop van Sabina, legaat van de Apostolische Zetel	373
	<i>Bericht over zijn omstandigheden</i>	
XIII,13	Aan Francesco Bruni, secretaris van de paus	378
	<i>Enkele persoonlijke ontboezemingen</i>	
XIII,14	Aan Francesco Bruni	380
	<i>Persoonlijke ontboezemingen, vervolg op brief XIII,13</i>	
XIV,1	Aan de edele Francesco I da Carrara, heer van Padua	392
	<i>De eigenschappen van een bestuurder van een staat</i>	
XV,3	Aan Lombardo della Seta	429
	<i>Wonen op het land en in de stad</i>	
XV,5	Aan zijn broer Gherardo, kartuizer monnik	441
	<i>Bericht over zijn omstandigheden; mijmering over de ouderdom</i>	
XV,12	Aan een zeer onberekenbaar en ongedurig man	445
	<i>(Briefje aan Giovanni Malpaghini)</i>	
XV,14	Aan Philippe de Cabassole, kardinaal-bisschop van Sabina	446
	<i>Bericht over zijn omstandigheden</i>	
XVI,1	Aan Luca da Penna, secretaris van de paus	451
	<i>De werken van Cicero</i>	
XVI,3	Aan Francesco da Siena, arts	461
	<i>Over het boek De vita solitaria en over artsen</i>	

XVI,5 Aan Karl IV, Keizer van het Heilige Roomse Rijk	469
<i>De echtheid van het Privilegium Maius</i>	
XVI,8 Aan Dom Jean Birel, prior van de Grande Chartreuse	476
<i>Verzoek om hem in zijn gebeden te gedenken</i>	
XVI,9 Aan Dom Jean Birel, prior van de Grande Chartreuse	480
<i>Verontschuldiging dat hij hem tijdens zijn leven heeft geprezen</i>	
XVII,1 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	487
<i>Begeleidend briefje bij XVII,2 en XVII,3</i>	
XVII,2 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	488
<i>Leeftijd mag geen reden zijn om met studeren op te houden</i>	
XVII,3 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	500
<i>Griselda, de voorbeeldige volgzzaamheid en trouw van een echtgenote</i>	
XVII,4 Aan Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	515
<i>Om te zeggen wat nog te zeggen is over de vorige brief, en om voor altijd een punt te zetten achter het schrijven van brieven</i>	
(XVIII,1) Ad posteritatem, aan het nageslacht	518
Appendices	
Appendix 1 Testament van Francesco Petrarca	529
Appendix 2 Levensloop en persoonlijkheid van de Florentijn Francesco Petrarca, opgetekend door Giovanni da Certaldo (Boccaccio)	536
Appendix 3 Brief van Giovanni da Certaldo (Boccaccio), befaamd Florentijns schrijver, met woorden van droefheid en achting naar aanleiding van het overlijden van Francesco Petrarca, gezien dichter, aan diens schoonzoon Francesco da Brossano	544
Appendix 4 De uitvaart van Petrarca	551
Appendix 5 Coluccio Salutati, <i>Laudatio funebris Francisci Petrarce</i>	565
Vrienden, vorsten en prelaten	575
Aantekeningen	594
Namenregister	672
Geraadpleegde literatuur	685

Veertien jaren van de veertiende eeuw: 1361 – 1374

1361

Op 1 januari 1361 was Petrarca onderweg van Milaan naar Parijs.

Het was een barre tocht over de ijzige Alpen en door het winterse Frankrijk voor het kleine gezelschap, dat in opdracht van Galeazzo Visconti, de machtige heer van Milaan, een missie naar Jean II le Bon, de koning van Frankrijk, vervulde. Het Franse platteland was verwoest door rondzwervende “compagnieën”, (huur)soldaten die na het op 8 mei 1360 gesloten Verdrag van Brétigny, waarin een onderbreking van de vijandelijkheden in de oorlog tussen Engeland en Frankrijk was afgesproken, werkloos waren geworden en sindsdien plunderend en brandstichtend door het land trokken. Met verbijstering keek Petrarca naar de ravage die deze tuchteloze soldaten hadden aangericht; hij dacht aan wat klassieke schrijvers hadden vermeld over het gedisciplineerde gedrag van Romeinse legioenen en het consequente optreden van hun onbuigzame aanvoerders.

Maar bovenal was hij in gedachten bezig met de diplomatieke opdracht die hij voor Galeazzo Visconti, wiens gastvrije bescherming hij al bijna acht jaren genoot, moest uitvoeren. Galeazzo wilde koning Jean II le Bon – die na het Verdrag van Brétigny uit Engelse gevangenschap was vrijgelaten en naar Parijs teruggestuurd om daar een enorm geldbedrag voor zijn definitieve vrijlating bijeen te brengen – voor zich innemen door hem een gedeelte van die losprijs ter beschikking te stellen. Daarnaast had hij een sluwe politieke zet voor ogen: als Isabella, de 11 jaar oude dochter van de koning, zou trouwen met zijn 9 jaar oude zoon Gian Galeazzo, zou hij indirect enige invloed kunnen krijgen op de Franse politiek. Daarbij dacht hij minder aan Jean II (wiens bijnaam *le Bon*, de Goede, dat is: de Ridderlijke, voor hem eerder de vertaling “de Goeiige” verdiende) dan aan diens intelligente oudste zoon en opvolger Charles V (die later de bijnaam *le Sage*, de Wijze, zou krijgen). Petrarca had moeite met deze manoeuvre van Galeazzo, maar hij had niet kunnen weigeren om aan zijn verzoek te voldoen.

Aangekomen in Parijs sprak hij op 13 januari 1361 een prachtige rede uit over Fortuna en Fatum, die door Jean en Charles en anderen aandachtig werd beluisterd. Aan het slot van zijn rede bracht hij het idee van Galeazzo

Visconti om dat huwelijk tot stand te brengen ter sprake. Jean accepteerde het voorstel om zijn dochter (beneden haar stand!) ten huwelijk te geven aan Galeazzo's zoon. Galeazzo zou in datzelfde jaar, op 11 oktober, een prachtig huwelijksfeest organiseren (in Milaan!, dat wel). Galeazzo's invloed in Parijs nam niet noemenswaard toe; wel zou hij in 1366 samen met de Franse koning, Charles V in Parijs, en de Rooms-Duitse keizer, Karl IV in Praag, één front maken tegenover paus Urbanus V, teneinde hem ervan te weerhouden om de Kerk van Avignon naar Rome terug te brengen.

De missie naar Parijs werd het keerpunt in Petrarca's relatie met de Visconti. In de voorafgaande jaren had hij al tweemaal een missie voor zijn beschermheren vervuld. De ene, in 1353, had hem naar Venetië gebracht, waar hij bij doge Andrea Dandolo erop aangedrongen had om zijn oorlog met Genua te beëindigen en op te houden met het verwoesten van grote delen van Noord-Italië. Dandolo had daaraan gehoor gegeven, en Petrarca kon dus terugzien op een geslaagde missie, waarbij hij persoonlijk kennisgemaakt had met de doge en de kanselier van de stad, Beneintendi dei Ravagnani. De andere missie, in 1356, had hem naar Praag gebracht, naar de Rooms-Duitse keizer Karl IV (die ook koning van Lombardije was) om hem ertoe te brengen zijn contacten met de elkaar bestrijdende families in Noord-Italië (o.a. de Gonzaga's in Mantua en de d'Este's in Ferrara) in die zin te wijzigen dat hij met hen zou werken aan een *pax lombarda*. Hij was er niet in geslaagd om deze diplomatieke opdracht tot een volledig succes te maken, maar wel had hij persoonlijk kennisgemaakt met de keizer (die hij in zijn dromen als de nieuwe Romeinse keizer in Rome zag resideren) en diens kanselier Jan sze Streda.

Van de derde missie, in 1361 naar Parijs, hield hij geen goed gevoel over. Hij had iets bewerkstelligd wat inging tegen zijn *ratio* en zijn *virtus*, zijn ethisch besef, tegen de vier hoofddeugden dapperheid, rechtvaardigheid, wijsheid, gematigdheid, en hij had Galeazzo gesteund in diens hoogmoed. Hij beseftte dat hij, plotseling *a sadder and wiser man* geworden, zijn verblijf in Milaan moest beëindigen en zich uit de band met de Visconti losmaken, al begreep hij ook dat hij een persoonlijk conflict met hen moest vermijden. Hij was teleurgesteld in zichzelf, ineens voelde hij zich oud.

Op 27 januari 1361 verliet het gezelschap Parijs. Na een moeizame reis bereikte het Milaan.

In maart kreeg Petrarca vanuit Praag het verzoek van keizer Karl IV om zijn visie te geven op de betekenis en waarde van het "historisch document",

dat hem in 1359 door Rudolf IV van Habsburg, de hertog van Oostenrijk, was voorgelegd en waaruit zou blijken dat de soevereine heerschappij over Oostenrijk bij de hertog zou berusten en niet bij de keizer. Daarnaast vroeg de keizer Petrarca om hem in Praag te komen bezoeken. Petrarca liet de keizer weten dat hij het document als vals beschouwde. Omdat het een vertrouwelijk verzoek van de keizer en een vertrouwelijk antwoord van Petrarca betrof, nam hij zijn antwoordbrief pas jaren later in zijn collectie *Epystole seniles* op (XVI, 5).

Met zijn brief over het document stuurde Petrarca een begeleidend schrijven mee, waarin hij de keizer liet weten dat hij op diens verzoek om naar Praag te komen zou ingaan, maar vooral hem wees op zijn morele plicht om als keizer van het Romeinse Rijk naar Rome te gaan en daar te verblijven. Petrarca had zich er steeds boos over gemaakt dat Karl IV in 1355 met paus Innocentius VI had afgesproken dat hij zich in Milaan met de ijzeren kroon van Lombardije zou laten kronen en daarna in Rome tot keizer van het Romeinse Rijk (dat was ook gebeurd: op 1^e Paasdag, 5 april 1355, was Karl namens de paus door Pierre de Colombiers, de bisschop van Ostia en Velletri, met het keizerschap bekleed), maar dat hij daarna meteen weer uit Rome zou vertrekken; Rome was kerkelijk gebied en een wereldlijk heerser had daar geen plaats. Hij had de keizer toen meteen een boze brief geschreven: *Door dit overijlde vertrek, dat eerlijk gezegd meer op een vlucht lijkt, acht ik niemand een treuriger figuur dan u. Ik voel dan ook steeds meer verbijstering over dat besluit, waarvan ik niet weet of Vrouwe Fortuna het ooit zal waarderen: in elk geval zijn rede en deugd en alle wel-denkende mensen en het hele Rijk, als dat kon spreken, ertegen, en juichen alle kwaadwillige en opstandige mensen het toe. Maar goed, ga maar terug, als u daartoe vastbesloten bent, en richt als heer van het Romeinse Rijk uw blik alleen maar op Bohemen; de bron van uw gedrag is gebrek aan wil. Denk, keizer, na over wat u achter u laat en naar wat u op weg gaat.*

In zijn boek *De vita solitaria*, Het leven in eenzaamheid, schreef hij later: *Onze keizer heeft zijn kroon aangepakt en is weggegaan naar Duitsland. Daar zit hij, tevreden met zijn voorvaderlijke schuilhoek en met zijn nominale keizerschap over zijn rijk, een lichaam waarvan hij de extremiteiten koestert en het hoofd geen aandacht schenkt. Wij hoopten dat deze man het verlorene zou heroveren, maar hij durft niet eens te handhaven wat hij heeft: zonder dat iemand hem achtervolgt vlucht hij weg, vol huiver voor de heilige omarming van zijn bruid en voor het gezicht van het schone Italië, alsof er*

onder de hemel iets mooiers zou zijn! Ik geef toe dat ik kritiek op hem heb vanuit mijn vurig en onverbloemd sprekend geloof dat niet aarzelt om zelfs het hoogste gezag de waarheid te zeggen. Hij verontschuldigt zich en doet er een eed op dat hij de Kerk gezworen heeft dat hij niet langer dan één dag in Rome zou verblijven. Een infame dag! Een kwalijke afspraak! Hemelingen, ziet: dát is nu een eed, dát is nu geloof, dát is nu vroomheid! De bisschop van Rome heeft zijn Rome in de steek gelaten, maar ook wenst hij niet dat het door een ander wordt bezocht en maakt daarover afspraken met de Romeinse keizer! Ik weet niet wat ik hier moet zeggen, en als ik dat wel zou weten, is het wijs dat voor me te houden.

In zijn zojuist genoemde brief aan de keizer schreef hij ook: *Een oud spreekwoord zegt: Vele wegen leiden naar Rome. Als bij u die verlamming beklijft, houdt iedere strik u vast; als u in beweging komt, vallen alle netten om u heen weg. Dan zult u vrij zijn en met recht en reden de heerser van de wereld en de leider van de mensen heten. Een ziek everzwijn doet niets vanwege zijn ziekte, maar het kost grote moeite om een woedend gezond zwijn tegen te houden. Schud die lamlendigheid af, dan gaat alles meteen als vanzelf! Nog nooit zag iemand een leeuw gevangen in een spinnenweb, nog nooit zag iemand een adelaar machteloos aan een lijnstok. Waarom doet uw adelaar niets, waarom zit uw leeuw te mummelen? ... Hoe kan iemand vrij en meester over zichzelf zijn, als hem verboden is te gaan waarheen hij wil gaan, wat zeg ik?, als de drempel van zijn eigen huis geblokkeerd is en hijzelf, in alle eerlijkheid gezegd, zo ver als mogelijk is weggestuurd? ... Word wakker, keizer, het is tijd, het is allang tijd! Maak haast, geef uw deugd dubbele sporen teneinde uw traagheid met snelheid te compenseren. Sta op, zeg ik u, sta nu op, keizer, sta op en luister naar de oproep van Rome en de wereld die u ontbieden! Wrijf uw ogen uit en kijk om u heen, keizer, dan zult u veel zien dat herstel behoeft en zult u begrijpen dat u uw titel niet hebt gekregen om te gaan rusten. In al mijn aan u gerichte brieven overheersen aansporingen, verwijten, klachten en dringende verzoeken. Onderneem alstublieft iets, zodat daardoor het beeld ontstaat dat u niet steeds door mij gesmeekt en gebeden moest worden, maar soms afgeremd en niet constant aangespoord. Denk, zo bid ik u, vaak na over wat een man en wat een keizer dient te doen. Overigens is de keizer nooit meer naar Rome gegaan.*

Paus Clemens VI (1342-1352) had wel nagedacht over terugkeer van de Kerk naar Rome, maar was toch in Avignon gebleven. Hij had bepaald dat het jaar 1350 een Heilig Jaar zou zijn. Talloze pelgrims reisden naar Rome.

Epystole seniles

Brieven van een bejaard man

Aankondiging van een verzameling brieven

[1] Ooit heb ik, in een brief aan mijn vriend Socrates,¹ geklaagd dat het jaar 1348 van onze tijdrekening door de dood van vrienden mij van vrijwel alle troost in het leven had beroofd; ik herinner me dat ik me in mijn verdriet bij alles overgaf aan weeklachten en tranen. Wat kan ik dan nu, in 1361, doen, het jaar dat me behalve bijna alles wat mijn leven waardevol maakte ook Socrates zelf, mijn dierbaarste en unieke vriend, heeft ontnomen? [2] Ik wil mijn pen niet vermoeien met een relaas van het verlies van anderen, want ik vrees dat die droeve herinnering mijn tranen opnieuw zal doen vloeien en ik wil niet dat dit door de pest bezochte jaar² – dat de rampen van 1348 op vele plaatsen, en vooral hier in Noord-Italië, niet alleen evenaarde maar zelfs overtrof en naast andere steden ook Milaan, die bloeiende dichtbevolkte stad die tot nu toe voor dat leed gespaard was gebleven, vrijwel totaal ontvolkt heeft – het me onmogelijk maakt om me niet weer te laten gaan in jammerklachten die mijn leeftijd, mijn studies, mijn persoon onwaardig zijn. [3] Indertijd heb ik mezelf veel toegestaan wat ik me nu weiger. Ik hoop dat Vrouwe Fortuna mij niet meer in tranen zal zien. Ik zal me als ik kan staande houden; zo niet, dan zal ik onder haar slagen bezwijken zonder één traan en zonder één klacht.

[4] Ik kom nu bij wat ik wil zeggen. Ik heb mijn *Liber Familiarum Rerum*, Vertrouwelijke Brieven, opgedragen aan Socrates. Het is een omvangrijke verzameling die nog omvangrijker zal worden als me dat gegeven mag zijn. Ik zie nu duidelijk wat ik toen voorzag: het einde van mijn correspondentie zal tevens het einde van mijn leven zijn. [5] Het is dan ook mijn voornemen om, als hierna aandrang van vrienden of druk van gebeurtenissen mij weer brieven zal afdwingen – ik ken mijn omstandigheden goed genoeg om te weten dat ik mijn last niet wil verzwaren maar juist verlichten – die hele correspondentie aan jou op te dragen, wetend dat proza jou vertrouwder is dan poëzie. [6] Hoeveel bezigheid of leven mij nog rest, is uiteraard onzeker. Wees niettemin zo goed om, hoe weinig het ook mag zijn, het als een geheel, een bescheiden geheel wellicht, te beschouwen.

[7] Wees niet verontwaardigd dat je als tweede wordt gekozen, en denk ook niet dat Socrates de voorkeur boven jou gekregen heeft. Bedenk dat ik

in de tijd waarin ik met brieven schrijven begon je nog niet kende, en dat er ook aan jou, aan wie ik toen nog niet de naam Simonides had gegeven, gerichte brieven bij zijn. Je moet deze collectie, hoe die er ook uit zal zien (ik bied je haar als het ware als een zojuist opgehaald visnet met inhoud aan)³, dan ook met extra vreugde aanvaarden omdat je haar zo laat krijgt. Want geschenken van ouderen zijn over het algemeen doordachter en zeldzamer dan van jeugdigen.

(najaar 1361)⁴

1,2 Aan Francesco Nelli, prior van de kerk van de Heilige Apostelen te Florence

Vleiende woorden van Vrouwe Fortuna moeten waardig worden afgewezen

[1] Al voordat je briefje me bereikte had ik met droefheid kennisgenomen van het overlijden van onze Zenobius¹ en met vreugde van jouw aankomst in Campanië. Ik ben oprecht blij dat jij, *de helft van mijn ziel*,² zoals Horatius van Vergilius zegt, nu daar bent waar ik niet in mijn geheel aanwezig kan zijn, vooropgesteld dat jij waar je ook bent in goede en gelukkige omstandigheden verkeert, wat ik van harte hoop. [2] In feite ben ik ervan overtuigd dat het niet anders kan zijn, gezien de nabijheid van die bijzondere gastheer, Niccolò Acciaiuoli, die mecenas van ons allen, en gezien jouw aard en je *onscheidbare gezelschap van morele kwaliteiten*.³ Deze mecenas zelf, en jij niet minder, nodigen mij nu met grote aandrang uit om naar Campanië te komen; wat anders kan ik daarop zeggen dan dat ik me verwonder over jullie beider mij sinds lang bekende genegenheid en ook over dit onvermoeibaar nadrukkelijk herhaalde verzoek dat al zo vaak met nee werd beantwoord? Jullie worden niet moe dit te vragen en mijn komst tegemoet te zien, terwijl ik op dit moment niet alleen van het weigeren maar ook van het zwijgen en bijna van het leven moe ben; niets van wat hierover gezegd kan worden van jullie kant en de mijne zal nieuw zijn, alles is al uitentreuren herhaald.

[3] Ik zal daar dan ook niet verder op doorgaan, maar wil wél één ding zeggen om je te doen begrijpen welke aantrekkelijke strikken de wereld ook

vandaag voor mij weeft als ik daar niet op mijn hoede voor ben. Maar hoe verleidelijk het ook klinkt, men kan mij niet misleiden; zozeer ben ik met dergelijke spelletjes vertrouwd en, zoals men zegt, daartegen gehard. [4] Het is namelijk zo dat op ditzelfde moment dat onze machtige, unieke en dierbare vriend mij uitnodigt naar een plaats die, als er geen andere belemmeringen waren, het huis van niemand anders dan van mijzelf zou mogen heten, zowel Karl IV, de Rooms-Duitse Keizer, als Jean II, de Koning van Frankrijk, mij als om strijd uitnodigingen hebben doen toekomen, die vergezeld gingen van toezeggingen en geschenken waarvan een beschrijving veel tijd zou vergen en ongeloofwaardig zou lijken. [5] Het is werkelijk verbazingwekkend dat twee gewapende heersers zoveel aandacht hebben voor één ongewapende en al ouder wordende kamergeleerde. Ook heeft zeer recent paus Innocentius VI, die mij ooit van necromantie betichtte, mij persoonlijk met een officieel verzoek bij zich uitgenodigd, waarbij hij mij reeds nu twee beneficiën heeft toebedeeld en er nog meer toezegde als ik op zijn verzoek inging. [6] In feite is hierin voor mij niets verwonderlijks omdat de reden bekend is. Hij wil mij belasten met de functie van secretaris, die onze Zenobius uitoefende maar die hij noch zijn voorganger ooit gekregen zou hebben als ik haar niet vele jaren geleden geweigerd had toen ze mij uiterst eervol werd aangeboden.⁴ Maar op ouderdom rust de verdenking van geldzucht. Misschien hopen ze dat ik, als oudere man die rijker is dan de meeste mensen – een omstandigheid die naar men zegt de hebzucht aanwakkert – nu graag zal aanvaarden wat ik als jonge man met weinig vermogen nooit wilde hebben. Maar daarin vergissen ze zich, vooral omdat ik nu minder behoeftige vrienden heb, die ik toentertijd met liefde en betrokkenheid ondersteunde.

[7] Een van hen – ik wil voorkomen dat ik je nu de lange geschiedenis van mijn verdriet ga vertellen, die ik liever wil afkappen en van me afzetten en zo mogelijk vergeten – is mijn Giovanni, jouw Giovanni, onze Giovanni, ook Christus' Giovanni, om een woord van Hieronymus te gebruiken.⁵ Deze Giovanni, die altijd erg op jou gesteld was in Babylon van het Westen, heeft zijn moeizame en korte levensweg vóór de avond, beter gezegd: vóór het middaguur, voltooid, toen hij mij hoop op een verbetering ten goede had gegeven, opdat daardoor, denk ik, zijn dood voor mij nog verdrietiger zou zijn.⁶ [8] Dat is echter niet zo, want waar de meeste mensen daarin een overvloed van leed en een aanzet tot jammerklachten zouden vinden, heb ik daarin juist troost gezocht en leef ik met meer vreugde omdat hij

als een beter mens is heengegaan. Ik pleeg me dan ook bij allen die mij bij zich uitnodigen te verontschuldigen, vooral doordat ik wijs op mijn ouderdom, die niet te loochenen is en die ik ook nog overdreven voorstel. Voor eenzame en aangename werkzaamheden ben ik met Gods hulp nog voldoende energiek, maar voor onprettiger taken ben ik te oud en krachteloos geworden. [9] Ik beschouw dit als een geschenk van de natuur, dat ik tot iets waartoe ik niet in staat wil zijn ook niet in staat ben en daarvoor ook altijd een eervol excuus heb, want gebrek aan een aanvaardbare verontschuldiging heeft me vaak onverwacht geconfronteerd met heel wat vervelende of moeilijke zaken.

[10] Toen ik me bij de paus excuseerde dat ik op zijn laatste verzoek niet kon ingaan heb ik jouw naam genoemd, mijn vriend; dat deed ik uit achting voor jou.⁷ Je zult het me willen vergeven als ik daar verkeerd aan heb gedaan. Ik ben en was namelijk van mening dat, als zij een door mij, die zij als een geschikt persoon voor die belangrijke functie hadden uitgekozen, gegeven advies aangaande de competentie van een ander serieus zouden nemen, wat toch aannemelijk is, het jou zal sieren als je ofwel deze beslist veeleisende, maar ook eervolle positie aanvaardt ofwel waardig afwijst. [11] Mochten zij evenwel in boosheid over mijn weigering mijn oordeel over jou negeren, dan heb ik in ieder geval jouw naam met altijd al en nu in het bijzonder terechte lof genoemd. Ik had liever gezien dat je dit bericht van een ander dan van mij had gekregen, maar ik schrijf je dit opdat je voorbereid bent op wat je moet antwoorden in het geval je er iets over verneemt.⁸

[12] Overigens gingen mijn lovende woorden voor jou gepaard met lovende woorden voor onze mecenas. Ik heb namelijk geschreven dat jij in zijn omgeving verkeert en dat voor een vertrek daaruit zijn instemming nodig is. Ik deed dit opdat duidelijk uitkomt hoe belangrijk de positie is die deze man, die zulke bijzondere talenten voor de Kerk voedt, in deze zaak net als in vele andere inneemt. Indertijd heeft hij die functie aan Zenobius gegeven, nu zal hij haar wellicht aan jou geven, en dan zwijg ik nog over de lofwaardigheid van onze gezamenlijke vaderstad Florence, die als bron van alle roem van haar burgers zowel hem als jullie heeft voortgebracht en de moeder van haar beschermheer en haar beschermelingen is.

[13] Ten slotte wil ik je laten weten dat ik van alle kanten word belaagd door verontrustende geruchten en dat ik daardoor een allerm minst prettig leven heb, al weet ik me met hulp van de rede staande te houden. Wat ik